

6
2012 (198)

Щомісячний науково-практичний
юридичний журнал
видається з 1 січня 1996 р.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО і ПРАВО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА НАПРН УКРАЇНИ

Шеф-редактор

МАКАРОВА
Алла Іванівна

Редакційна
колегія:

ХАВРОНОК
Микола
Іванович
головний
науковий
редактор

МЕЛЬНИК
Микола
Іванович
заст. головного
наукового
редактора

БЕЛЯНЕВИЧ О.
БОБРИК В.
ГАЛЯНТИЧ М.
ДЕМЧЕНКО С.
ЗУБ І.
КРУПЧАН О.
КУБКО Е.
КУЗНЕЦОВА Н.
КУЧЕРЕНКО І.
ЛУК'ЯНЕЦЬ Д.
ЛУЦЬ В.
МАЙДАНІК Р.
МАМУТОВ В.
НАВРОЦЬКИЙ В.
СТЕЦЕНКО С.
ТОРГАШИН О.
ШАКУН В.
ШЕВЧЕНКО Я.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Катерина Костовська

Особливості юридичної техніки неписаних (усних) актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ

3

Олександр Бідей

Деякі проблеми розвитку державної служби

7

Вікторія Введенська

«Європротокол» як джерело доказів

12

Станіслав Гоцалюк

Адміністративна відповідальність за порушення правил користування електроенергією

15

Ольга Паладійчук

Принципи взаємодії ветеринарної міліції й експертно-криміналістичних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України

19

Кирило Молодик

Проблема морального ризику у правовідносинах із гарантування банківських вкладів

23

Віталій Вдовічен

Оперативні юридичні форми податково-правового компромісу

28

Вікторія Самань

Визначення місця податкового контролю у системі фінансового контролю

32

Кристина Татарникова

Кодифікація законодавства України про інформацію: підходи до формування теорії інформаційного права

35

Марина Дімчогло

Консолідація конституційних положень щодо інформаційних правовідносин у законодавстві

39

Наталія Лащенко

Необхідність прийняття Інформаційного кодексу України

43

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО

Володимир Малиш

Ноу-хау як нетрадиційний об'єкт інтелектуальної власності: поняття й особливості правового режиму

46

Марія Гудима

До питання про розподіл відповідальності між туроператором і турагентом

49

Ірина Панченко

Позовна давність за вимогами про визнання права власності

53

Мар'яна Вербицька

Законодавча регламентація вимог, за якими видається судовий наказ: проблеми та перспективи розвитку (частина друга)

56

Богдан Левківський, Євгенія Виговська

Юридична природа договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно

61

Жанна Бойко

Форми влаштування дітей, позбавлених батьківського лікування

65

Альона Скіченко

Захист прав на материнство як складова особистих немайнових прав подружжя

69

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Олександр Переверзєв, Євген Філіпенко Господарсько-правові засоби попередження недобросовісного обігу акцій	73
Сергій Немченко Видові особливості договірних зобов'язань на ринках енергоносіїв	77
Сергій Віхров Види господарських зобов'язань у сфері розміщення й обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування	80
Антон Василенко Поняття й ознаки публічного акціонерного товариства	84

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

Ярослав Лизогуб «Тривалий час» як оціночне поняття у статті 146 КК України	88
Світлана Хилюк Кваліфікація заздалегідь обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій	92
Марина Міценко Щодо об'єктивної сторони знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 Кримінального кодексу України)	97
Віталій Радзівєвський Громадянське суспільство та кримінальна субкультура	100

МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Лєся Руснак Поняття місцевого самоврядування: проблема визначення та трактування	104
--	-----

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Євген Гіда Формування деонтологічних засад правоохоронної діяльності на Русі у X – першій половині XVIII ст.	107
Борис Малишев Склад правової системи з точки зору дуалізму сушого та належного	111
Сергій Компанейцев Професійний обов'язок як структурний елемент деонтологічних засад діяльності адвоката	115
Олександр Бровар Історико-правові аспекти євроатлантичної інтеграції України у 90-х роках XX ст.	119
Тарас Пащук Розбудова правоохоронних структур Волинського воєводства у міжвоєнний період (1919–1921 рр.)	122

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Ірина Ничитайло, Сергій Пунь Роль міжнародних неурядових організацій у запобіганні та протидії корупції	126
---	-----

КРИМІНАЛІСТИКА

Олександр Моїсєєв Комплекс експертиз у структурі експертних технологій	129
--	-----

АГРАРНЕ ПРАВО

Інна Горіславська Аварійний комісар, як суб'єкт аграрних страхових правовідносин	132
Максим Гребенюк Правове регулювання використання земель сільськогосподарського призначення як основи забезпечення продовольчої безпеки в Україні	135
Інна Кульчій Правові засади диверсифікації сільських територій в Україні	139

РЕЦЕНЗІЯ

Микола Кравчук, Євген Паньків Унікальне видання	143
---	-----

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Інна Кульчій,

*аспірантка кафедри земельного та аграрного права
Національного університету
«Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*

У статті аналізуються правові засади диверсифікації сільських територій, визначається поняття «диверсифікація сільських територій», обґрунтовується необхідність його закріплення на законодавчому рівні.

Ключові слова: сільські території, диверсифікація, диверсифікація сільських територій, ознаки диверсифікації сільських територій.

На сучасному етапі велика увага приділяється пошуку шляхів підвищення правовими засобами ефективності аграрного виробництва та розвитку соціальної сфери села. Оскільки проблеми, що існують у сільській місцевості, не лише стали проблемами окремих сільських територій, а й набули характеру загальнодержавної кризи, це потребує вирішення як на доктринальному, так і на законодавчому рівнях.

Невиважена політика держави, поверхове впровадження реформ, недосконала законодавча база зумовили несприятливу ситуацію, що склалася у сільській місцевості, – занепад аграрного виробництва, безробіття, низький рівень доходів і життя сільських жителів. Все це ставить під загрозу не лише імідж держави на світовій арені, а й продовольчу безпеку нашої країни, адже виробництво сільськогосподарської продукції завжди було і залишається основним забезпечувальним засобом продовольства. Необхідність пошуку альтернатив розвитку сільських територій пов'язана з потребою у збереженні такої категорії як село, яке споконвіку залишалося берегиною самобутності українського народу, його звичаїв і традицій. Отже, існує потреба в запровадженні нової концепції розвитку, виведенні з кризи сільського господарства, збільшенні доходів сільських жителів і розвитку інфраструктури на селі.

Метою цієї статті є визначення поняття «диверсифікація сільських територій», основних її ознак та аналіз правових засад диверсифікації сільських територій.

Однією з концепцій розвитку сільських територій, яка вже стала загальнодержавною внаслідок її закріплення на законодавчому рівні, є Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 р. № 121-р, в якій визначаються нагальні проблеми, що існують у сільській місцевості, їх

причини, шляхи та способи їх розв'язання. Зокрема, пропонується декілька варіантів вирішення таких проблем.

Перший варіант виходу із кризової ситуації характеризується недостатнім фінансуванням розвитку сільських територій, зокрема соціальної інфраструктури, декларуванням соціальних, економічних і екологічних заходів, за відсутності реальних механізмів їх здійснення. За умови реалізації такого варіанта не забезпечується розв'язання основних проблем розвитку сільських територій, передусім у частині зайнятості сільського населення та руйнівних процесів соціальної інфраструктури у сільській місцевості.

Другий варіант передбачає визначення стратегії сталого розвитку сільських територій на основі оптимізації їх соціальної та виробничої інфраструктури, підвищення рівня зайнятості сільського населення, зменшення трудової міграції, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, поліпшення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля, відтворення природних ресурсів.

Оптимальним, як зазначається в Концепції, є другий варіант, реалізація якого дасть змогу подолати кризову ситуацію та забезпечить сталий соціально-економічний розвиток сільських територій, який, на думку А. Стахівки, передбачає декілька складових: по-перше, це високоефективний стабільний економічний розвиток, пов'язаний із збільшенням обсягів виробництва екологічно безпечної й якісної сільськогосподарської продукції та сировини рослинного і тваринного походження (що робить їх конкурентоспроможними), раціональним використанням земель як засобу аграрного виробництва. По-друге, оскільки аграрне виробництво залежне від природно-кліматичних чинників, то сталість такого виробництва є спроможністю протистояти негативному їх впливу (якщо не уникнути, то послабити або попередити спади у виробництві в окремі несприятливі роки) [1, с. 55].

Для втілення Концепції необхідно розробити заходи її впровадження та забезпечення. На нашу думку, це має бути економічна диверсифікація, яку, як правило, використовують підприємства для подолання ризиків власної діяльності в кризових ситуаціях (хоча в деяких зарубіжних країнах ця Концепція носить сталий характер і ефективно застосовується не лише в економічній діяльності, а й у сільському господарстві – «Agricultural diversification» (сільськогосподарська диверсифікація)) [2]. Оскільки в нашій країні нині спостерігається спад виробництва в сільському господарстві, доцільно було б зазначену Концепцію застосувати в аграрному секторі економіки. Це зумовлено тим, що існує потреба в якісно нових заходах, які необхідно спрямовувати не лише на подолання кризи у сільському господарстві, а й на подальший розвиток останнього.

На сучасному етапі слід визнати неефективність заходів держави, що спрямовуються на подолання кризи сільського господарства, адже вони носять несистемний, фрагментарний характер. Проблеми, які існують в сільській місцевості, не вирішуються, а лише поглиблюються, село як територіальне утворення перебуває на межі вимирання.

На законодавчому рівні можна простежити певні спроби закріплення диверсифікації як концепції розвитку сільського господарства, зокрема, у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» від 19.09.2007 р., але категорія «диверсифікації» згадується в ній лише епізодично: диверсифікації каналів реалізації продукції; сприяння диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості; сприяння географічній диверсифікації зовнішнього ринку реалізації продукції аграрного сектора.

Нормативно-правова база України не містить поняття «диверсифікація», що зумовлює проблеми з її реалізацією, а також одностороннє сприйняття. Саме тому слід вести мову про якісно нову категорію розвитку в сільському господарстві – «диверсифікацію сільських територій», яка повинна охоплювати диверсифікацію аграрного виробництва та диверсифікацію соціального розвитку села.

Основні положення теорії диверсифікації сформувалися в галузі економіки ще наприкінці ХХ ст. – у 1984–1997 рр. Необхідно зазначити, що концептуальні засади диверсифікації заклали І. Ансофф ще у середині 60-х років ХХ ст. Відповідно до цієї теорії, основними мотивами, що визначають організаційно-структурну стратегію підприємства, є [3, с. 138]:

- формування ринкового потенціалу (процвітання за рахунок недиверсифікованих

фірм, що базується не на підвищенні ефективності, а на можливості охоплення тих секторів ринку, які недоступні для недиверсифікованих компаній. Створення або нагромадження ринкового потенціалу полегшує конкуренцію між компаніями;

- нагромадження ресурсного потенціалу. Диверсифікація – це реакція на надлишкову потужність виробничої системи, збільшення масштабового чинника внаслідок поглинання або злиття; це оптове придбання ресурсів інших компаній; додатковий ефект (синергія), що вивільняється за такого об'єднання, не так легко здобути конкурентам, ця синергія перетворюється на специфічний ресурс компанії, що диверсифікується та збільшує свій масштабний чинник за рахунок злиття;

- збільшення організаційного потенціалу (реалізація інтересів ефективного менеджменту в диверсифікованій компанії). У словнику іншомовних слів диверсифікація визначається як: інвестування коштів у різні види цінних паперів з метою мінімізації ризику; розширення номенклатури (асортименту) товарів і послуг, що виробляються (надаються) підприємством, з метою зменшення ризику можливих втрат капіталу та зниження доходів; ускладнення структури [4].

О. Ковтун зазначає, що диверсифікація полягає в «урізноманітненні бізнесу підприємства шляхом входження підприємства у нові сектори ринку та розширення галузевого діапазону його діяльності. У зарубіжній економічній науці диверсифікація означає проникнення підприємств у нові для них сфери діяльності, не пов'язані з основним виробництвом [5, с. 388]. Заслуговує на увагу те, що диверсифікація не є абстрактним поняттям, адже може використовуватися на різних територіях.

Термін «територія» походить від лат. terra – земля, країна, регіон, обмежена частина земної поверхні в природних, державних, адміністративних або умовних межах; визначається протяжністю, площею, географічним розташуванням, природними умовами, господарською освоєністю [6, с. 552].

На законодавчому рівні поняття «територія» закріплене в Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р.; це частина земної поверхні з повітряним простором і розташованими під нею надрами у визначених межах (кордонах), що має певне географічне положення, природні та створені в результаті діяльності людей умови і ресурси.

На доктринальному рівні поняття «територія» не містить однозначного визначення. Так, за одним із підходів науковців, територіальна організація суспільства охоплює територіальний поділ праці; систему розселен-

ня; територіальне природокористування; науку та науково-технічну діяльність; адміністративно-територіальний поділ; економічне, соціальне, еколого-економічне районування; територіальні аспекти економічних відносин [7, с. 278].

Деякі автори розглядають поняття «територія» у широкому розумінні і включають до нього населення, відповідний йому ареал життєдіяльності (середовище поселень, виробничих, комунальних, рекреаційних територій [8, с. 84].

Що стосується категорії «сільські території», то, незважаючи на те, що останнім часом зазначене поняття широко використовується в спеціальній літературі, на думку О. Павлова, у визначенні їх сутності та змісту ще переважає вузькоспеціалізований підхід, тобто кожна наукова дисципліна щодо дефініції поняття «сільські території» виокремлює власне дослідницьке поле [9, с. 18].

В аспекті розгляду проблеми, що розглядається, необхідно погодитися з думкою В. Єрмоленка, який стосовно різних підходів до поняття «сільські території» зазначає, що таке становище є досить прийнятним, оскільки методологічно важливим є завдання вивести загальне, широке розуміння сутності поняття «сільські території», зміст якого отримувати ще подальше конкретне наповнення залежно від специфіки сфери його застосування. Зокрема, такі особливості виокремлюватимуть різні галузі науки, де застосовуватиметься це поняття. Навіть у межах однієї сфери суспільного буття, наприклад правової, залежно від особливостей певної галузі пріоритетними стають різні атрибутивні властивості цього поняття. Для адміністративного права первісне значення має адміністративно-територіальний поділ певного сільського регіону; для земельного права – раціональна організація території адміністративно-територіальних утворень і суб'єктів господарювання, а також форми власності на землю всередині цієї території; для кримінального права – взаємне розташування та співвідношення утворюючих відповідну сільську територію природних і штучних факторів, тобто середовище й умови можливого здійснення злочинів тощо. Для аграрно-правових досліджень наведені пріоритети інших галузевих юридичних та інших наук у своєму комплексі теж, безумовно, мають відповідне значення, але другого плану, а на передній план виходить одержуваний соціально-економічний ефект від впровадження певної правової моделі організації сільської території [10].

На думку В. Уркевича, сільською територією можна вважати територію, що знаходиться поза межами міст і до якої входять як сільські населені пункти, так і переважно зо-

ни сільськогосподарського виробництва та сільські забудови [11, с. 25]. Таке визначення заслуговує на увагу, проте в аспекті дослідження питань «диверсифікації сільських територій» вважаємо за необхідне використовувати широкий підхід до поняття територій і розуміти під «сільськими територіями» не лише просторовий аспект, а й виробничий потенціал, інфраструктуру та населення, що проживає в сільській місцевості, оскільки ці категорії є взаємозумовлюючими та взаємопов'язаними і повинні розглядатися в комплексі. На нашу думку, саме такий комплексний підхід до поняття «сільські території» сприятиме вирішенню проблем, що існують у сільській місцевості.

Викладене дозволяє стверджувати, що диверсифікації сільських територій властиві певні специфічні ознаки. *По-перше*, диверсифікацію необхідно розглядати як діяльність суб'єктів аграрного права, оскільки вона є цілеспрямованою діяльністю, а не процесом, який не залежить від людського фактора (адже диверсифікація втілюється завдяки конкретним діям суб'єктів за певних умов із метою подолання ризиків, виходу із кризової ситуації, розширення обсягів виробництва тощо).

По-друге, диверсифікація сільських територій спрямована на урізноманітнення аграрного виробництва, що полягає у виборі того виду діяльності, яким сільськогосподарському товаровиробнику за конкретних сприятливих умов доцільно займатися. Таким чином, сільськогосподарське підприємство може розширювати галузі сільськогосподарської діяльності – займатися як основними та додатковими галузями сільського господарства, так і допоміжними, що не пов'язані з сільськогосподарською діяльністю.

По-третє, особливістю диверсифікації сільських територій є те, що вона спрямована на урізноманітнення підтримки соціальної сфери села, оскільки здійснення в сільській місцевості як сільськогосподарської діяльності, так і не сільськогосподарської, розширення напрямів діяльності сільськогосподарських товаровиробників, а також за можливості відкриття філій, цехів не сільськогосподарських підприємств на сільських територіях, сприяє збільшенню зайнятості населення та, відповідно, впливає на підвищення добробуту мешканців, що, у свою чергу, сприяє розвитку соціальної інфраструктури села – фінансування закладів медицини, освіти, культури тощо.

Диверсифікація сільських територій сприяє спеціалізації аграрного виробництва, тобто за конкретних умов сільськогосподарський товаровиробник може змінити спеціалізацію, яка для останнього є найбільш прибутковою.

По-четверте, важливою ознакою диверсифікації сільських територій є також те, що вона впливає на ефективність виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, яка, у свою чергу, позитивно впливатиме на вирішення соціальних проблем сільського населення. Все це дозволяє поліпшити ситуацію в сільській місцевості та забезпечити сталий розвиток сільських територій.

Наведені ознаки дозволяють сформулювати поняття диверсифікації сільських територій, під яким слід розуміти діяльність суб'єктів аграрного права, яка спрямована на урізноманітнення аграрного виробництва та розвиток соціальної сфери села, здійснюється з метою ефективної виробничо-господарської діяльності та вирішення соціальних проблем сільського населення.

На нашу думку, доцільно було б розробити закон «Про диверсифікацію сільських територій», в якому необхідно закріпити, як один із варіантів запропонованого визначення, ознаки, форми та способи диверсифікації. На сучасному етапі закріплення поняття «диверсифікація сільських територій» як на доктринальному, так і на законодавчому рівнях має надзвичайно важливе значення з огляду і практики, і теорії.

Практична обумовленість прийняття цього закону впливає із сутності та спрямованості цього поняття: закріплення шляхів і способів диверсифікації сільських територій для ефективного господарювання та вирішення соціальних проблем сільського населення, що, у свою чергу, сприятиме зменшенню безробіття на селі, збільшенню доходів сільського населення, розвитку інфраструктури та вирішенню інших проблем у сільській місцевості.

Висновки

Теоретичне обґрунтування закріплення диверсифікації сільських територій на законодавчому рівні дозволить вирішити проблему визначення її місця в системі права. Вна-

слідок імплементації можна буде стверджувати про наявність інституту саме аграрного права, де якісно нова група норм права, пов'язаних між собою предметно-функціональними зв'язками, регулює конкретний вид суспільних відносин, які набувають через це відносної стійкості та самостійності функціонування.

Література

1. *Статівка А. М.* Від пріоритетності й протекціонізму сільського господарства до його сталого розвитку: правові питання // *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 70-річчю Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.* – 2010. – Т. 1. – С. 53–55.
2. *Report of the APO Study Meeting on Agricultural Diversification and International Competitiveness held in Tokyo, 16–23 May 2001.* – Tokyo: Asian Productivity Organization, 2004. – 280 p.
3. *Момот В. Є.* Системні теорії диверсифікації у контексті невизначеності // *Науковий вісник НЛТУ України.* – 2010. – Вип. 20.14. – С. 137–142.
4. *Словник іншомовних термінів Електронний ресурс.* – Режим доступу: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=11703>.
5. *Ковтун О. І.* Стратегія підприємства. – Л., 2006. – 388 с.
6. *Етимологічний словник української мови: У 7 т.* – К., 2006. – Т. 5. – 704 с.
7. *Поповкін В. А.* Територіальна організація суспільства // *Географічна енциклопедія України: В 3 т.* – К., 1989–1993. – Т. 3. – 486 с.
8. *Рященко С. В.* Региональная антропоэкология в системе географических знаний // *География и природные ресурсы.* – 2007. – № 3. – С. 84–88.
9. *Павлов О. І.* Сільські території України: функціонально-управлінська модель. – О., 2009. – 334 с.
10. *Єрмоленко В. М.* Особливості формування категорії «сталий розвиток сільських територій» // *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* – 2010. – Вип. 156.
11. *Уркевич В. Ю.* Про категорію «сталий розвиток сільських територій» // *Сучасне земельне, аграрне, екологічне та природоресурсне право: актуальні проблеми теорії та практики.* Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 травня 2010 р., м. Біла Церква. – Біла Церква, 2010. – С. 24–26.

The article examines the legal principles of diversification of rural areas, defined the term «diversified rural» and follow the signs and the necessity to secure it at the legislative level.

В статті аналізуються правові принципи диверсифікації сільських територій, определяється поняття «диверсифікація сільських територій», обосновується необхідність його закріплення на законодавчому рівні.

